
THE ROLE AND IMPORTANCE OF TERMINOLOGY IN UZBEK LANGUAGE

Abduhoshimova Gulshoda Sherzodbek qizi¹

Andijan State University Pedagogical Institute

KEYWORDS

term, chemical language,
language structure,
vernacular, vocabulary

ABSTRACT

This article discusses the role and importance of the science of terminology in modern Uzbek linguistics.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.6647119

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

---

¹ Student of Faculty of Methods of Teaching Languages in Primary and Preschool Education, Andijan State University Pedagogical Institute, Andijan, UZB

O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA TERMINOLOGIYANING O'RNI VA AHAMIYATI

KALIT SO'ZLAR:

termin, kimyoviy til, til qurilishi, umumxalq tili, leksika

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bugungi o'zbek tilshunosligida terminologiya fanining tutgan o'rni va ahamiyati haqida so'z boradi.

Bugungi kunda jahon tilshunosligining diqqat markazida turli muhim masalalar bilan qatorda terminologiya sohasi muhim o'rinni egallaydi. Hozirgi rivojlanib borayotgan innovatsiya asrida tilshunoslik fanida keng quloch yoygan va chuqur o'rganilishi lozim bo'lgan "terminologiya" atamasini ta'kidlab o'tish va uni chuqur tahlil etish bugungi kun talablaridan biridir. Terminologiya zamonaviy lingvistik tadqiqotlarning aktual yo'nalishlaridan biridir. Hozirgi vaqtda terminologiya masalasining ko'tarilishi bir tomondan ilm-fanning dinamik tarzda rivojlana borishi tufayli yangidan yangi tushunchalarning ko'payib borishiga olib keldiki, bu ehtiyoj shundan kelib chiqadi, ikkinchi tomondan esa terminlarning shakllanish jarayonlari va bajarishi lozim bo'lgan funksiyasi bu sohaning yetarli darajada o'rganilmaganligi bilan bog'liq hodisa bilan izohlanadi. Terminologiya har bir til boyligining asosiy qismini tashkil etadi. Uning bu zaylda rivojlana borishi ham bejizga emas, chunki biror bir tilda yangidan-yangi leksikaning paydo bo'lishiga, so'z yasalishiga olib keladi. Biror tilning terminologiyasi juda ko'p terminlar tizimidan iboratdir. Bilim, sanoat yoki madaniyatning biror maxsus sohasidagi so'z yoki so'z birikmasi termin deb ataladi.

Termin so'zini turlicha tushunish mavjud. Chunonchi, mantiqshunos (logik)lar uchun termin aniq obektga tegishli tavsif (yoki tavsiflar) yig'indisini nazarda tutuvchi va unda tatbiq etiluvchi so'z hisoblanadi. Har qanday tildagi istalgan so'z termin bo'lishi mumkin.

Termin ifoda etayotgan biror so'zning mazmuni mavzuli biror adabiyotda izohlash orqali talqin qilinadi. So'z ifodasi lingvistik termin bo'lishi mumkin ekanligi qator olimlar, jumladan, Xarrisning fikrlarida aks etgan. Bundan tashqari adabiyotlarda termin va terminologiya haqida quyidagi mulohazalar o'rin olgan: "Har qanday termin bir terminologik sistemaga mansub bo'lishi bilan birga so'z sifatida tilning boyligi hamdir. Terminologiya umumxalq tilining leksikasi negizida vujudga keladi va boyidi. O'z navbatida u umumxalq tilining boyish uchun xizmat qiladi". Shuni ta'kidlab o'tish lozimki, til faqat o'z termin elementlari hisobiga terminologiyasini tashkil eta olmaydi. Til qurilish jarayoni shuni ko'rsatadiki, dunyoda sof tilning o'zi mavjud emas. Har qanday til boshqa tillardan so'z o'zlashtirish jarayoni sodir bo'lganligi sabab boyiydi. Shu bois V.P.Danilenko ta'kidlaganidek, har bir fan yoki sohaning taraqqiyot ko'rsatkichi shu soha terminologiyasining "qat'iy ilmiy terminologiya"ga ega ekanligi bilan ham belgilinadi. Sakkizinchi sinfda o'quvchilar kimyo fanini o'rganishni boshlaydilar. Shunda bizda bir

qancha yangi muammolar paydo bo'ladi, Biz yangi kimyoviy tilda gapirishni o'rganishimiz lozim. Ushbu tilni to'g'ri o'rganish va ishlatish uchun biz uning qanday ishlashini bilishimiz lozim. Tavsiya etilgan materialning maqsadi: kimyoviy til qanday rivojlanganligi, kimyoviy atamalar qanday shakllanganligi va ulardan qanday foydalanilishini kuzatishdan iborat. Yandeks" qidiruv tizimi o'rganildi, ko'pincha ilmiy-ommabop adabiyotlarda, gazeta, jurnallarda ham qo'llaniladigan bir qator kimyoviy atamalar, yangiliklar to'g'risidagi ma'lumotlar tahlil qilindi, so'zlarning etimologiyasi o'rganildi, ulardan foydalanish misollari keltirildi. Bundan tashqari, M.N.Volodinava Kachalova G.S. ning asarlari asosida kimyoviy atamalarni shakllantirishning turli usullari ko'rib chiqildi. Bilim insonga til shaklida beriladi. Ilmiy bilimlarni ifodalash uchun tabiiy va sun'iy fan tillaridan foydalaniladi. Bularga maxsus terminologiya, nomenklatura va simvolizmni o'z ichiga olgan kimyoviy til atamasi ham kiradi. Maktab kimyoviy tili kimyo fanining tilidan farqli o'laroq soddaroq tuzilgan. Usiz kimyo asoslarini o'rganish mumkin emas. Kimyoviy til yordamida kimyoviy tushunchalar uzatiladi va assimilyatsiya qilinadi, o'quv jarayoni uchun zarur bo'lgan bilim faoliyatining turli usullari o'zlashtiriladi. Kimyoviy terminologiyani bilish, atamalar va nomlarni ham ensiklopedik nuqtayi nazardan, ham ularning etimologiyasi nuqtai nazaridan talqin qilish qobiliyati kimyoviy tushunchalar va qonuniyatlarni ongli ravishda o'zlashtirishga, kimyo faniga qiziqishni rivojlantirishga yordam beradi.

O'zbek terminologiyasi sohasidagi asosiy vazifalardan biri tilimizning ifodaviy imkoniyatlarini yanada oshirishdan iborat. Har bir yangi atamani kundalik hayotga kiritishda nafaqat so'zning ma'nosini anglash, balki uni alifbo yaxlitligi sifatida yodda saqlash, shuningdek, har bir atamaning kelib chiqishini tushunish kerak. so'zning ortida ma'lum bir tushuncha mavjud. Tushunchalar ma'lum bir mavzu bo'yicha insonning barcha bilimlarini qamrab oladi va so'zlarning ma'nolari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan rasmiy muhim tushunchalar inson ongida "o'ralgan" holda saqlanadi. Biz ulargazarurayats tug'ilmasa, murojaat qilmaymiz. Masalan, havo haqida so'z borganda, biz bu boradagi barcha ma'lumotlar omborimizni safarbar qilmaymiz, balki rasmiy kontseptsianing tashuvchisi sifatida faqat bitta "havo" so'zi bilan ishonib boramiz. Til fanga birinchi navbatda terminologiya sifatida kirib kelgan. Termin (lot. Terminus - chegara, chegara) - bu fan yoki texnika, san'atda ishlatiladigan ma'lum bir tushunchani aniq anglatadigan so'z yoki so'z birikmasi. Ilmiy axborotlar hajmining muttasil oshib borishi va murakkablashishi yangi vazifalar va yondashuvlarni belgilab beruvchi ilmiy terminologiyaning chuqur va ko'p qirrali tadqiqotlarini amalga oshiradi. Zamonaviy sharoitda eng muhim vazifalardan biri bu "axborot va terminologik portlash" ni boshqariladigan jarayonga aylantirishdir, bu terminologiyani standartlashtirish va unifikatsiyalashga asoslangan. Terminlarni yaratish nazariyasi va amaliyoti nafaqat tilshunoslar, balki tegishli bilim sohalari mutaxassislari, shuningdek, terminologiyani standartlashtirish muammolari bilan shug'ullanadigan xalqaro tashkilotlarning e'tiborini jalb qiladi. Kimyoviy terminologiya bu ma'noda eng aniq misoldir. Uni tartibga solish, tizimlashtirish va xalqaro miqyosda birlashtirish bo'yicha ishlar 19-asr o'rtalarida boshlandi. Kimyoviy terminologiya boshqa terminologik tizimlar orasida alohida o'rin tutadi, xalqaro va hajmi jihatidan eng muhimlaridan biri hisoblanadi.

Kimyoning jadal rivojlanishi sharoitida ushbu bilim sohasidagi nomlarni yaratish jarayoni tez sur'atlarda amalga oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Akobirov S. Til va terminologiya. – Toshkent. 1968. 23-bet.
2. Dadaboyev H. O'zbek terminologiyasi. – Toshkent. 2019. 4-bet.
3. Qosimov N. O'zbek tili ilmiy-texnikaviy terminologiyasi masalalari. – Toshkent. 1985. 3-bet.